

FORJAR UN FUTUR MILLOR: EL DISSENY DAVANT LES CRISIS GLOBALES*

ALICE RAWSTHORN

Crítica de disseny i assagista, primera directora del Museu del Disseny de Londres (2001-2006)

Quan el 1948 els estudiants matriculats a l'escola de disseny d'estiu del Black Mountain College de Carolina del Nord van descobrir que un dels seus professors havia deixat la docència a Harvard, i que la seva agència immobiliària acabava de fer fallida, possiblement es van sentir decebuts. A banda, el projecte que els va proposar desenvolupar -construir un refugi d'emergència amb forma de cúpula autoportant- va ser un fracàs absolut i, fins i tot, va ser batejat pels estudiants com "la cúpula panxa enlaire". Tot i això, Richard Buckminster Fuller no va desanimar-se, i va tornar a Black Mountain l'estiu següent, decidit a tornar-ho a intentar. Novament, va esperonar els seus estudiants perquè l'ajudessin a dissenyar una estructura a partir de materials fàcilment disponibles, que fos lleugera, escalable i adaptable a diversos terrenys. L'objectiu era concebre un refugi d'emergència que pogués servir com a habitatge assequible en un moment en què aquest tipus d'habitatge era molt escàs als Estats Units. Per sort per a ell i per als seus alumnes, aquella escola d'estiu de 1949 sí que va resultar productiva. I poc després, Fuller va registrar una nova empresa (Geodesics Inc.), dedicada a produir el que va batejar com a «cúpula geodèsica», de la qual s'han produït des de llavors milions d'unitats a tot el món per donar refugi a les víctimes d'una emergència que han perdut casa seva.

La cúpula geodèsica va ser un dels ambiciosos i enginyosos programes de disseny que es van desenvolupar profusament després de la Segona Guerra Mundial amb l'objectiu de

mitigar els danys causats pel conflicte, i substituir l'estil de vida que la guerra havia destruït per un de millor. Arran de la traumàtica experiència bèl·lica, hi havia la sensació generalitzada que el món es trobava en una cruïlla i s'anhelava un canvi transformador.

De manera similar, també avui ens trobem en una cruïlla que ens convida a redissenyar i reconstruir les nostres vides per fer front a múltiples i severes crisis: des del canvi climàtic i la crisi dels refugiats fins al racisme sistèmic, la misogínia, la transfòbia i altres formes d'intolerància; el col·lapse de la justícia social i dels sistemes d'atenció a les persones; també els desastres naturals devastadors i els antropogènics, o la tecnofòbia creixent davant l'augment de la ciberdelinqüència i els abusos de la Intel·ligència Artificial. Tots aquests reptes ja existien abans de la crisi de la COVID-19 i de l'atroç invasió d'Ucraïna per part de Vladímir Putin, però s'han agreujat per l'agitació econòmica i pels traumes humans derivats d'aquests últims esdeveniments.

El disseny no fa miracles, però és una eina potent que ens ajuda a encarar satisfactòriament els nostres problemes si es fa servir amb sensibilitat i responsabilitat. Dissenyadors d'arreu del món ho van demostrar durant la pandèmia de la COVID-19, en dissenyar equips mèdics, programes d'informació pública i sistemes de proves que eren tan necessaris en aquell moment. La comunitat de dissenyadors ucraïnesa ha respost amb la mateixa valentia a la brutal guerra de Putin: des dels arquitectes que dissenyen habitatges per als refugiats retornats, fins als dissenyadors gràfics que han manipulat els senyals de trànsit d'Ucraïna amb la intenció de confondre els invasors.

* Aquest article és un extracte de Rawsthorn, Alice i Antonelli, Paola. *Design Emergency: Building a Better Future*. Londres: Phaidon, 2022.

Des d'un punt de vista crític, ha sorgit una nova generació de dissenyadors amb consciència social i ecològica que s'han compromès a utilitzar les seves habilitats i els seus coneixements per abordar les complexes crisis interseccionals a les quals ens enfrontem. El principal catalitzador, a més del talent i la determinació de les persones implicades, és la disponibilitat d'eines digitals fàcilment accessibles que han transformat la pràctica i les possibilitats del disseny. Mitjançant la recaptació de suficients fons per finançar els seus projectes gràcies a les plataformes de micromecenatge (*crowdfunding*), i atès que poden gestionar enormes quantitats de dades complexes en ordinadors personals, els dissenyadors poden definir les seves pròpies maneres de treballar per perseguir els seus objectius socials, humanitaris i mediambientals. Poden recórrer, per exemple, a les xarxes socials per donar a conèixer la seva feina i trobar col·laboradors, proveïdors i finançament. També poden fer ús dels telèfons intel·ligents per fer fotos o vídeos, servir-se d'aplicacions de rastreig, enregistraments de circuits tancats de televisió i altres formes d'intel·ligència de codi obert per desenvolupar eines noves i potents que els siguin útils per a la defensa d'una justícia reparadora, com ha fet Forensic Architecture, agència pionera de disseny de recerca fundada i dirigida per l'arquitecte d'origen israelià Eyal Weizman, a la Universitat Goldsmiths de Londres.

Considerats per separat, cadascun d'aquests canvis pot haver tingut un impacte positiu en el disseny, igual que en altres sectors, però el cert és que si els considerem en el seu conjunt, el resultat és ambivalent. El disseny encara és víctima de l'estereotip de ser una mera eina d'estil o publicitària pròpia de l'era

industrial. No obstant això, guanya força una mirada alternativa del disseny, que el contempla com un agent eclèctic de canvi que contribueix a apuntalar els avenços en multitud de sectors –socials, polítics, econòmics, ecològics, culturals, científics, etc.– i d'aconseguir que s'apliquin de manera positiva i no pas negativa. Són exemples d'avantguarda en aquest sentit la dissenyadora social britànica Hilary Cottam, que crea prototips de sistemes socials més eficients i rendibles, o Marina Tabassum, arquitecta de Bangladesh, que dissenya i construeix cases mòbils de baix cost fetes amb bambú d'origen local per a persones que s'han quedat sense llar a causa de les inundacions monsoniques al delta del Ganges.

Què ha de passar perquè el disseny desplegui el seu veritable potencial? El primer és que se'l percebi –més enllà de la comunitat de dissenyadors– com quelcom que és capaç de donar resposta a crisis complexes. Altrament, no només perdrà la capacitat política i econòmica que necessita per prosperar, sinó també el compromís d'especialistes d'altres sectors, com és el cas de Sara Saeed i Iffat Zafar, metgesses establertes a Karachi, que van dissenyar i implementar Sehat Kahani, una xarxa de telemedicina que a dia d'avui ha tractat ja set milions de persones al Pakistan, un país de 200 milions d'habitants on només la meitat té accés a l'atenció sanitària.

Aquesta transformació de la percepció pública i política és certament merescuda, però es pot revertir fàcilment si el disseny no està a l'altura de les grans expectatives que genera. Com més ambiciosos són els dissenyadors, més rigorosos també han de ser a l'hora de planificar i executar la feina i d'avaluar tota l'amplitud del seu impacte. Un dels interessants desenvolupaments en aquest sentit és la

El disseny no fa miracles, però és una eina potent que ens ajuda a encarar satisfactoriament els nostres problemes si es fa servir amb sensibilitat i responsabilitat

investigació emergent en el camp del disseny i que se centra en les seves repercussions més controvertides o perjudicials. N'és un exemple l'anàlisi del grup italià Formafantasma sobre el vast –i de vegades il·lícit– comerç mundial de residus digitals i electrònics en el marc del projecte *Ore Streams*, que també incorpora propostes de disseny per garantir un percentatge més gran de reciclatge dels residus de manera responsable.

La complexitat creixent dels projectes de disseny accentua la necessitat d'analitzar-los holísticament, des dels seus inicis, per identificar totes les qüestions interseccionals que els puguin afectar. Prenguem com a exemple la Gran Muralla Verda d'Àfrica (*The Great Green Wall*), un programa de restauració de terres concebut com una ambiciosa estratègia de disseny que pretén revertir la desertificació a la regió meridional del Sahel. El seu destí és inseparable del destí econòmic dels 21 països que participen en el projecte, així com de les tensions i els conflictes polítics que es generen entre ells.

És també urgent que la cultura del disseny sigui més oberta i inclusiva, després d'haver estat dominada massa temps per homes *cis* blancs. S'han fet progressos en aquest sentit: en són una mostra el nombre cada vegada més gran de dones i de joves dissenyadors, arquitectes i enginyers talentosos provinents d'Àfrica, Àsia Meridional i Amèrica Llatina; però aquests progressos no són suficients. Com pot fomentar la comunitat del disseny la igualtat i l'equitat en el conjunt de la societat si la mateixa comunitat de dissenyadors no reflecteix aquests valors? El disseny tampoc no podrà desplegar tot el seu potencial com a motor d'un canvi transformador tret que pugui aprofitar els recursos dels millors dissenyadors possibles que, per definició, han de representar tots els gèneres, totes les ètnies, totes les demografies i totes les geografies.

Cada cop més, l'objectiu del disseny serà capacitar altres especialistes perquè assoleixin els seus objectius col·laborant en obres amb

persones de diversos àmbits que evolucionen permanentment, superant l'arrelat mite de l'heroi solitari del disseny –gairebé invariablement blanc i home– que acudeix a resoldre un problema. Caldrà més sensibilitat, diplomàcia i previsió –per exemple en l'anticipació als possibles abusos de les noves tecnologies, com pot ser la transformació de les xarxes socials en un cau d'odi o les noves formes de ciberdelinqüència–, alhora que es procura aprofitar-ne al màxim els avantatges. Resulta revelador que fins i tot els dissenyadors més sofisticats digitalment apliquin cada cop més les lliçons apreses de l'estudi de materials i processos naturals i ancestrals a les noves tecnologies, com ara l'arquitecte novaiorquès Neri Oxman.

Tot i que no seria prudent subestimar els obstacles que poden impedir que el disseny esdevingui una eina essencial per la forja d'un futur millor, hi ha raons per a l'optimisme. Una és la creixent acceptació de la necessitat de redissenyar radicalment les nostres vides. Una altra és el desenvolupament de noves eines digitals que poden ajudar els dissenyadors a l'hora d'idear noves solucions als problemes existents. El més important és que comptem amb la determinació d'una nova fornada de dissenyadors activistes, que treballen pel bé de totes les comunitats, de totes les geografies i de totes les espècies, i que s'esforcen per a que les nostres vides siguin més justes, segures, sanes i més agradables, productives i inclusives, tal com esperava Buckminster que fossin.

